

principi organizacije kod mešika

(uvod u studiju o sistemu astečkog unutrašnjeg ustrojstva)

rudolf van zantvijk

Ovaj tekst je u neku ruku nastavak mog članka »Astečki mir« (La Paz Azteca), objavljenog u prethodnom tomu ove studije o nauškoj kulturi. U njemu su razmotreni neki vidovi spoljašnjeg sistema astečkog ustrojstva, a ovdje ćemo izneti neka dalja zapažanja o tome. Predmet našeg izučavanja nije nov; mnogi autori su se već zanimali za astečku društvenu organizaciju i funkcionisanje unutrašnjeg sistema mešičke države (*estado mexicatl*). Neobično je, međutim, da su gotovo sve te studije delo studenata prava, istorije ili filozofije, a veoma mali broj njih delo sociologa ili društvenih antropologa. Do danas zapravo nije objavljena nijedna valjana antropološka studija institucija i grupa koje su činile astečki društveni sistem, jer su, razume se, autori iz pomenutih oblasti imali drugačiji pristup problemu. Samo tako je moguće objasniti činjenicu da nigde još nije jasno rečeno šta je jedan *kalpulji* ili *tlaxilakalji* (*calpulli, tlaxilacalli*), niti je igde objašnjeno značenje podele Tenochtitlana (*Tenochtitlán*). Ovim nikako ne želimo da kažemo da se u tom pogledu apsolutno ništa nije uradilo.

Doktor Garibaj, Moreno, Monson, Akosta Saignes i Lopes Austin objavili su značajna dela o raznim vidovima astečke društvene organizacije. Međutim, još uvek nemamo nijedan jasan prikaz osnovnih principa te organizacije i uzajamne povezanosti različitih astečkih institucija, te veza između ovih institucija i grupa koje su činile društvo. No, imajući u vidu složenost i zamašnost ovakvog posla ne možemo nikome prebaciti što ga se do sada nije latilo. S obzirom na mnoštvo različitih i nedovoljno povezanih podataka u izvorima velika je opasnost od njihovog pogrešnog tumačenja te i mi s izvesnom rezervom nudimo ovu studiju. Njena je skromna namera da posluži kao uvod sa nekim korisnim opažanjima za dalji rad.

Pre nego što se neposredno posvetimo samom predmetu studije, valjalo bi definisati neke društveno-antropološke pojmove koji nekim čitaocima možda još nisu sasvim jasni a koje ćemo ovdje često pominjati:

1. **Društvena organizacija** je sistem uredjenja društvenih aktivnosti u kojima se beleži kontinuitet: to je sistem uloga ličnosti koje žive u zajednici.

2. **Društvena struktura** je mreža društvenih međusobno zavisnih odnosa u čijem se postojanju opaža kontinuitet; Drugim rečima, sistem društvenih položaja.

3. **Društveni sistem** možemo definisati približno kao kombinaciju društvene organizacije i strukture.

4. **Institucija** je društvena jedinica koju čine standardizovani obrasci delanja ili, drugim rečima, to je standardizovan način koaktivnosti (društveno ponašanje).

5. Grupa je skup jedinki u redovnim ili relativno kontinuiranim međusobnim odnosima; jedinki koje u odnosima među sobom i u odnosima sa jedinkama van skupa imaju specifično i predvidljivo ponašanje. Može se reći da skup svih institucija čini društvenu organizaciju, a skup svih grupa čini društvenu strukturu. Društvena organizacija i struktura mogu se deliti spolja i iznutra. U zajednici se odvijaju društveni procesi koji ne izlaze van njenih okvira te pripadaju *unutrašnjem sistemu*, dok odnosi i aktivnosti sa ljudima izvana pripadaju *spoljašnjem sistemu*. (Vidi: S. F. Nadel, *Foundations of Social Anthropology*, 1953, i A. R. Radcliff-Brown, *Structure and Function in Primitive Society*, London, 1952.)

Ova studija se sastoji iz dva dela: u prvom je reč o organizacionim principima koji se zapažaju u institucijama, a u drugom, o tim principima u odnosu na grupe. Najpre ćemo dati objektivni prikaz različitih oblika organizacije koje nalazimo u izvorima, a potom ćemo razmotriti međusobnu povezanost i logičku konzistenciju koja u njoj postoji.

A. Institucije

Stare astečke, mestičke i španske hronike o funkcionisanju mešičkih institucija i njihovoj evoluciji nude nam različite vrste podela društvene, političke, ekonomske, vojne i verske organizovanosti naroda Anauak (Anáhuac). U nabranju ovih podela sledi ćemo numerički red:

I In occan xexeloliztli:

Najjednostavniji i ujedno osnovni princip organizacije naušskog sveta jeste podela na dva dela. O tome je već mnogo i s razlogom pisano. U gotovo svim nauatlačkim institucijama nalazimo ovaj osnovni princip, dvojni podelu koja podrazumeva određenu podelu rada i funkcija. Kirhof je napisao zanimljive stvari o takvoj podeli kod Tolteka (*Toltecas*), a Lopes Austin je u svojoj zanimljivoj knjizi o astečkom ustroju ukazao na značaj dvojne podele polazeći od filozofskog pojma *Ometeotl* primenjenog u praksi astečke državne organizacije. Ovaj poslednji autor je dao i sledeću, veoma značajnu, opservaciju koja nam može poslužiti kao polazna tačka: »Sistem vladavine (kod Asteka) bio je odraz božanskog... moć se nalazila u dvojstvu muškog lika Tlatoani (*Tla'toani*) i ženskog lika Siuakoatl (*Cihuacoatl*).« Ovo tumačenje veze između likova Tlatoani i Siuakoatl čini nam se veoma zanimljivo te smatramo da Austinova opservacija vredi daleko više od svih koje su nam do sada ponuđene, a u kojima nalazimo samo izraze iznenađenja zbog toga što se mešički »vicekralj« zvao »Ženska Zmija«. Sem toga, ovaj, do sada najpopularniji, prevod nauatlačkog imena *Siuakoatl* ne možemo smatrati najsrećnijim. Daleko je logičniji Garibajev prevod na kastiljanski kao »Ženski učesnik« (*comparte femenina*). Ono što nam je u ovom trenutku namera jeste da pružimo malo više osnova Austinovoj opservaciji, razmatrajući razvoj tog dvojnog principa u astečko-meksičkoj istoriji.

Izvori koji opširnije obrađuju staru astečku istoriju, kao što su Tesosomokove *Hronike*, Cimalpainovi *Izveštaji* i Torkemadino *Indijansko kraljevstvo*, sadrže mnoštvo podataka o toj *occan xexeloliztli*, koja je po njima postojala još u legendarnom Astlanu. Tesosomok i Cimalpain govore o dvojici astečkih poglavara koji su se međusobno sukobili, a ishod te borbe bila je emigracija Asteka – Meksika pod vodstvom jednog principala ponekad zvanog Calciutlatoanac (*Chalchiuhtlatonac*), a ponekad Istakmikscoatsin (*Iztacmixcoatzin*). Torkemada pominje dvojicu astečkih vođa na početku »hodočašća«, Tekpatsina i Uicitona (*Tecpatzin, Huitziton*), koje kolibri svojim čijukom poziva na pokret. Tu već vidimo neke primere dvojnog vodstva kod starih Asteka, no još uvek nema nikakvih nagoveštaja o tome da ono ima neke veze sa muškim i ženskim vidom. Međutim, na drugim mestima mnoge stvari već ukazuju na to. Prvi takav izvor je dobro poznato predanje o velikom ugledu »Uicilopočtlijeve majke« (*Huitzilpochtli*) u Astlanu. Sem toga, u opisima »hodočašća« pominju se mnogi slučajevi u kojima se ogleda veliki uticaj žene. Jedan od prve četvorice Uicilopočtlijevih *teomama* je žena zvana Čimalman (*Chimalman*). Dva puta u toku astečkog »hodočašća« izbija sukob između istaknutog muškog vođa Uicilopočtlija, odnosno njegovog prvosveštenika, i jednog ženskog vođa. Prvi put je sukob donekle rešen time što Uicilopočtli mudro popušta svojoj »sestri« Malinalšoh (*Malinalxoch*), ratnici i velikoj vračari, koja se verovatno bila osilila više nego što je to njenom »bratu« odgovaralo. Drugi put sukob izbija između Uicilopočtlija i njegove »sestre« Kojolšauki (*Coyolxauhqui*). Ovog puta je borba mnogo žešća te u njoj gube život i ona i njene pristalice *senconuicnaue* (*Centznohuitznahuas*).

Dakle, iako nismo izneli mnogo novih podataka, već imamo neko polazište. U Tesosomokovoj *Meksičkoj hronici* (*Crónica Mexicayotl*), kao i u nekim drugim izvorima, kriju se veoma značajni podaci o ovim sukobima između Uicilopočtlija i njegovih »sestara«. Izlišno je naglašavati da ne treba odviše doslovno shvatiti termin »sestra«, kad znamo da među astečim vodima obiluju zvanja porodičnog karaktera kao što su *teackau* (stariji brat), *teueltiuc* (starija sestra), *teclacin* (stric, ujak) itd.

Kad govorimo o skrivenim podacima mislimo na sledeće: zaključujemo da su Malinalšoh i Kojolšauki pripadale dvama različitim kalpuljijama. Uicilopočtli i Kojolšauki su verovatno pripadali istom kalpuljiju, dakle, kalpuljiju Uicnauak (*Huitznahuac*), budući da je posle Tenochtitlana njihov hram bio smešten u tako zvanom kalpuljiju, kao što ćemo videti kasnije. Malinalšoh je pripadala čalmečkom kalpuljiju, koji se javlja na Tesosomokovoj listi sastavljennoj pre no što se ona razišla od Uicilopočtlija. Nedostaje nam lista kalpuljija koju je isti autor sastavio nakon njihovog razlaza. Kojolšauki je, bez sumnje, pripadala uitsnauačkom kalpuljiju. Ova dva kalpuljija bila su deo grupe od sedam iz Astlana. Uočava se da je kalpulji Uicnauak postojao i posle sukoba sa Uicilopočtlijem u kome su stradali svi njegovi »stričevi«, verovatno zato što spoljni glavar nije mogao da uništi vlastiti kalpulji.

Vraćajući se sada na dvojni podelu možemo konstatovati da je barem u početku postojala izvesna podela vladarskih dužnosti između različitih kalpuljija. Za bolje razumevanje karaktera ove podele može nam poslužiti izučavanje savremenih indijanskih naroda. Tokom istraživanja u Milpa Altí, Iatsiju, Mičoakanu i Čijapaskim visovima zapazio sam različite tipove sistema dvojnog vodstva u kojima je uvek jedan vođa vrhovna vlast u unutrašnjem sistemu, a drugi u spoljašnjem. Kasnije ćemo videti i čvrste dokaze takve suštine starog vladavinskog dvojstva, no to je nemoguće dobro objasniti pre nego što se upoznamo s pojmom *chicocan xexeloliztli*.

U daljem razvijanju ove teorije sukobi između Uicilopočtlija i njegove »braće« posmatraju se kao borba za moć između vrhovnog autoriteta unutrašnjeg sistema, odnosno osobe koja pripada glavnoj ženskoj lozi određenog kalpuljija, i vrhovnog autoriteta spoljnog sistema, odnosno osobe koja pripada glavnoj muškoj lozi nekog drugog kalpuljija. Vrlo je moguće da je prvobitno unutrašnji autoritet bio eklesijastičkog tipa, a spoljni da je imao izraženiji vojni karakter. Istorija nam ukazuje na prilične mogućnosti sukoba između ove dve vlasti, što je logički sasvim zamislivo. U mnogim nauškim narodima nailazimo na dva glavara, spoljašnjeg i unutrašnjeg. Šočimilko (*Xochimilco*) je imao jednog »gradskog« i jednog »seoskog« gospodara, u Tuli su Kecalkatl i Uemak (*Quetzalcoatl, Huemac*) bili u sličnom međusobnom odnosu i da ne nabrajamo ovde niz drugih primera. Kasnije ćemo videti da se taj dvojni princip organizacije ponavlja u gotovo svim nivoima državnog uređenja. Jedan jasan i značajan primer nalazimo u sistemu kalpiškija (*calpixques*), onakvom kakav je bio u doba osvajanja. Motekusoma Šokojocin (*Moteczuzoma Xocoyotzin*) imao je za svako poresko selo po jednog kalpiškija u prestonici i drugog u selu. Svi su gradski (unutrašnji) kalpiškiji imali jednog vrhovnog, zvanog *petlakalkatl* (*Petlacatl*), a svim seoskim (spoljnim) zapovedao je *uej kalpiški* (*Huey Calpixyui*). Isti sistem nalazimo i u vojsci, gde su starešine *tlakočalkalkatl* i *tlakatekatl*, zatim u organizaciji sveštenstva u zvanjima *totek tlamakaski* i *mešikatl teouatsin* (*Totec Tlamacazqui, Mexicatl Teohuatzin*), a takođe i u trgovinskoj sferi gde se kao starešine pominju *aškotekatl* i *počteka tlaiotlak* (*Pochtesa Tlailotlak*).

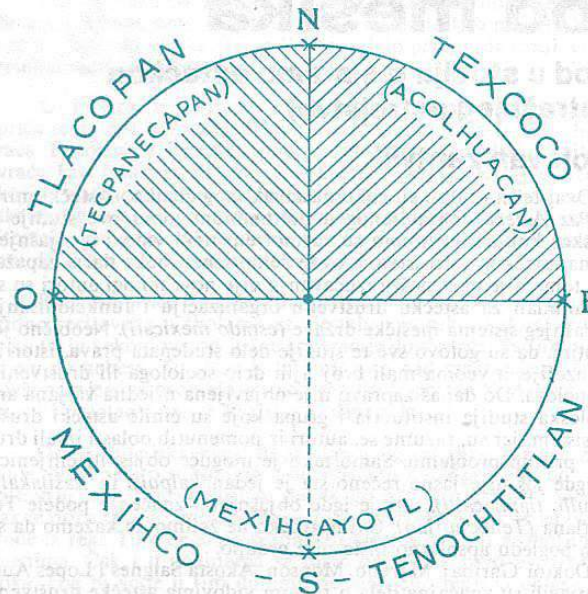
Pri tome moramo stalno imati na umu da astečko ili meksičko ustrojstvo nije bilo statično, već da se, naprotiv, stalno razvijalo. No, činjenica je takođe da je u većem delu njihove istorije princip organizacije isti, a da se samo način njegove primene s vremenom menjao. Upravo ta relativna nepromenljivost organizacionih principa privukla je našu pažnju, što ne znači da ne bi bilo korisno proučiti i promene u njihovoj primeni. Čini se da je Uicilopočtli, odnosno spoljni glavar migracionog plemena, želeo da oduzme kalpuljijama njihovu unutrašnju vlast. Tako se odvojio od kalpuljija Čalman, a zatim uklonio opoziciju u kalpuljiju Uicnauak. Po jednom genijalnom sistemu, smišljenom, po svemu sudeći, u Tenochtitlanu, spoljni glavari, odnosno, visoke vojne starešine uspele su kasnije da sprovedu neku vrstu ujedinjenja, tako da unutrašnji i spoljni glavar budu u istom kalpuljiju, pripadajući i dalje različitim društvenim zajednicama. Ovu reformu ćemo objasniti dalje u tekstu, te time pojasniti i položaj Siuakoatl i Uej tlatoanija u doba neposredno pre osvajanja.

Ovde još valja reći da je prvobitni dvojni princip u jasnoj vezi sa polnom podelom koja je takođe izražena u pojmu Ometeotli. Za razliku od Evropljana, kod kojih muška loza uvek ima isključivu prevlast, Asteci su veliki značaj pridavali obema lozama. Upravo to je bio razlog brojnim sukobima nakon osvajanja kada su domoroci nastojali da sačuvaju prava na posede nasleđene po majčinoj liniji. Naime, mnogi podaci ukazuju na to da je u astečkom društvu, u pitanjima nasleđa vrlo često uzimana u obzir majčina linija. Zna se takođe da su u udate žene imale vlastite posede, ponekad čak prilično velika imanja, kao što se priča o ženi Motekusome Šokojocina. Brojni astečki tekstovi, pak, pominju obe linije, i majčinu i očevu. Evo samo jednog Tesosomokovog primera: on veli da u tenočku tradiciju »*otechmachiyotiliaque*«, in *tochuan*, in *tochuan*, in *tachtotahuan*, in *tomintonhuan*, in *topiptonhuan*« (naučili od svojih baka, svojih dedova, svojih predaka, svojih čukundedova, svojih prababa).

II In yexcan xexeloliztli

Dobro je poznato koliko su se učestalo u meksičkom indijanskom svetu javljale podela na tri dela. Bilo je najmanje dva »trojna saveza« Tolteka. To je loš naziv za jedan oblik trodelne vlade ili, kako to jasno veli Čimalpain: »*Yexcan tlahtoloc: Culhuacan ihuan Tullan ihuan Otumpa*«. (Zapovedalo se na tri strane: u Kuluakanu, u Tuljanu i u Otumpi). Još poznatija je trojna podela stečke vlasti između Meksika, Teskoka i Tlakopana. O tome je mnogo pisano, no gotovo uvek s pravne tačke gledišta ili po veoma evropskim merilima. Verovatno se zato premalo pažnje posvetilo Torkemadinim rečima o tome koje su nas veoma zanimljive. On opisuje teritoriju podeljenu na tri dela između Meksika, Teskoka i Tlakopana, što je najverovatnije odraz idealistične predstave koju su Asteci imali o podeli vlasti u svetu. Ako celokupnu teritoriju sveta ili »*Cemanahuac-a*« predstavimo jednom kružnicom te u nju ucrtamo dva dijametra da označimo pravce sever-jug i istok-zapad, dobijamo četiri sektora. Prema podacima do kojih je došao Torkemada, severozapadni sektor je pripadao Tlakopanu, severoistočni Teskoku, a preostala dva, odnosno ceo jug, Meksiku (vidi sl. 1). Na prvi pogled to može izgledati kao prosta podela astečkog carstva na tri velika departmana, od kojih je svaki imao vlastitu unutrašnju vladu. Međutim, stvarnost je bila nešto složenija. Znamo da je nekoliko naseobina sa teskočke teritorije plaćalo poreze Tenochtitlanu, dok su oni s juga, sem svoje obaveze prema Meksiku, ispunjavali i neke oba-

veze prema Teskoku i Tlakopanu. Da ovo pojasnimo moramo razmotriti neke stvari u vezi s organizacijom astečkih vojnih snaga. Ove su se sastojale od tri glavne vojske koje su odgovarale trima pomenutim sektorima. Vrhovno zapovedništvo tih snaga bilo je, kako tvrde gotovo svi izvori, u rukama najvišeg meksičkog vojnog starešine. Sve tri vojske su zajedno stupale u vojne akcije i tako svuda delovale. Porezi dobijeni sa osvojenih teritorija delili su se prema određenom obrascu između tri prestonice. Imajući to u vidu,

čini se da nema mnogo osnove za Torkemadinu tvrdnju. No, treba napomenuti još nešto: u izvesnim slučajevima svaka od ove tri vojske mogla je da deluje i samostalno, na isključivu odgovornost svog sektora, odnosno prestonice. U tom slučaju vojska bi mogla da deluje samo na sektoru koji joj odgovara prema pomenutoj podeli. Zanimljivo je takođe da Tesosomok samo na jednom mestu pominje da je u jednom vojnom pohodu učestvovalo više akoluačkih nego meksičkih trupa i to u ratu protiv provincije Cinukoak (*Tzinucoac*) u teskočkom sektoru. O mogućem poreklu i pravom karakteru trojne podela vlasti govorićemo nešto kasnije, pošto obradimo podelu na sedam i deset delova.

III In nauhcan xexeloliztli

Svi izvori o astečkoj istoriji pominju jedan ili više primera podela na četiri dela. Ova podela je gotovo isto toliko značajna koliko i dvojna i, kao i ova, javlja se već od samih početaka asteške istorije. Mnogi klasični autori pominju četiri *teomamaque-a* ili »božja nosača« u vreme astečkih migracija. Čimalpain nam kazuje da je u Atlanu »anepantla aihtic onoya« (sred voda, u vodama, živelo) četiri kalpuljija: Tlakateko, Tlakočalko, Kalpiko i Tolnauak (*Tlacoatecco, Tlacochealco, Calpilco, Tolnahuac*). Dva poslednja imena ne pominju se u ostalim listama sedam prvobitnih kalpuljija: No, nas zanimaju tvrdnja da je bilo četiri centralna kalpuljija pa, prema tome, i izvestan broj okolnih koji su smatrani spoljnim. To je stanje kakvo nalazimo i u Teskoku.

Primeri četvorodelne podela su prilično česti, pa ćemo spomenuti samo nekolicinu najvanjijih. Grad Tenochtitlan je bio podeljen na četiri dela ili *altepexexeloliz-a*: Mojotla, Teopan, Acakoalko i Kuepopan (*Moyotla, Teopan, Atzacoalco, Cuepopan*). Ovi delovi su imali svoju političku, administrativnu i vojnu funkciju, zbog čega se ista podela javlja u svim delovima. Neki autori, među njima Monson i Lopes Austin, koriste užasan termin *campan* da označe ove delove. Termin je, nesumnjivo, potekao od nauatlacke reči *nauhcampa* što znači »u četiri smera«. Međutim, u nanaškom jeziku ne postoji reč *campan* te smatramo da je njena upotreba neprikladna i da je ne treba prihvatiti. Pojam *nauhcampa* je veoma važan i odnosi se na četiri smera vetrova. Na početku seobe Uicilopočtli je rekao svome narodu: »*ca nitenamiquiz in nauhcampa, ca niteatliztli, ca nitealamacaz, ca nican niqinnechicoz in nepapan tlaça*« (pa ću naći ljude iz četiri smera, pa ću im dati da piju i daću ljudima nešto da pojedu, pa ću ovde ujediniti sve različite narode). Asteci su podelili svet na četiri dela, prema četiri smera vetrova, pa su isto učinili i sa svojom prestonicom, za njih, bez sumnje, središtem sveta, kojim su nameravali potpuno da ovladaju.

IV In macuilcan xexeloliztli

Podela na pet delova se logično razvija na osnovu prethodne kada se doda jedna centralna grupa u kojoj je vrhovna vlast. Iz Tesosomokovih *Hronika* se može zaključiti da je od petnaest prvobit-

nih tenočitlanskih kalpuljija pet glavnih činilo središte. Ovih pet kalpuljija nose sledeća imena: Tlakateko (*Tlacatecco*) – u samom centru, Siuatekpan (*Cihuatekpan*) – na zapadu, Uitsnauak – na jugu, Jopiko (*Yopico*) – na istoku i Teskakoak (*Tezcacoac*) – na severu. Kasnije ćemo se vratiti na ovu podelu da je detaljno objasnimo.

V In chicuaceccan xexeloliztli

U astečkoj društvenoj organizaciji ima i nekih primera podela na šest delova. U Teskoku nalazimo šest središnjih četvrti: Meksikapán, Koluakan, Uitsnauak, Tekpan, Tlailotlakan i Čimalpan (*Mexicapán, Colhuacan, Huitznahuac, Tecpan, Tlailotlakan, Chimalpan*). Zanimljivo je da je u četiri od šest spoljašnjih naseobina ili četvrti, raspoređenih oko pomenutog središta grada. Moguće je da ovde imamo još jedan primer spoljašnje vlasti, vlasti kraljeva, uz onu unutrašnju vlast trskočkog siuakoatla, iz jedne od šest središnjih četvrti.

Drugi primer podela na šest nalazimo u nekim kulturnim slušbama Uicilopočtliju, koje su bile zadatak isključivo šest tenočitlanskih četvrti. Njihovo značenje možemo hipotetički objasniti kad obradimo podela na deset delova.

VI In chicoccan xexeloliztli

Podela na sedam delova je izuzetno značajna za razumevanje astečke društvene organizacije. Znamo da je prema meksičkim indijanskim izvorima iz Astlana poteklo sedam kalpuljija podeljenih u dve grupe: Mešici ili, kako su se prvobitno zvali *mexitiin* i Asteci ili, kako ih naziva Ištilliksočitl (*Ixtlilxochitl*), *aztlaneca*. Ako prihvatimo Kirhofov teorijski model možemo pretpostaviti da su Asteci činili već prilično totekizovan deo naroda, dok su Mešici bili polunomadski Čičimeci, koji će relativno brzo potom početi da žive u zajednici sa Astecima. Čimalpain nam objašnjava da su Asteci živeli na jednom ostrvu, a Mešici na obalama kontinenta. Već znamo da je bilo četiri kalpuljija »u vodi«, te iz svega toga možemo zaključiti da su stanovnici četiri od sedam kalpuljija bili Asteci (ili su bar za Asteke bili smatrani), a preostala tri su, prema tome, morala biti meksička. Tih sedam kalpuljija nosili su sledeća imena: Uicnauak, Čalman (*Chalman*), Siuatekpan, Jopiko, Tlakatekpan, Tlakočkalko i Iskitlan (*Izquitlan*). Već smo videli da Čimalpain pominje kao centralne dva od ovih sedam kalpuljija, Tlakatekpan i Tlakočkalko, te ih stoga možemo smatrati »astečkim«. Za Uicnauak već gotovo sigurno znamo da je bio Uicilopočtlijev kalpulji, jer kako veli Firentinski kodeks: »*Auh in nican mexi'co, in i'cuac Toxatl, motlalia, motlacatlalia in Huitzilopochli uncan in Huitznahuac teucalco, icalpulco, coatlapechco contlalia*« (A ovde u Meksiku, kada se slavio praznik Toškatl, uzdizao se u ljudskom liku Uicilopočtli; tako u Uicnauaku, u hramu, u njegovom kalpuljiju, stavljali su ga na postojlje od zmija).

Pošto znamo još i to da je Uicilopočtli u početku bio vođ ili bog samo Mešika, možemo zaključiti da je Uicnauak bio meksički kalpulji. Ali, koja su bila ostala dva astečka kalpuljija? Tu nam pomaže jedan stari nauatlački zapis, koji govori o stanju u Tenočtitlanu malo po dolasku meksičkih osnivača prestonice njihove običane zemlje:

(tekst na jeziku nauatl) str. 200

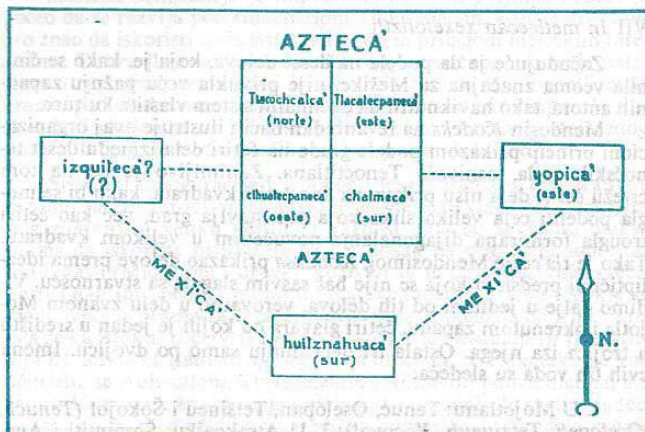
»Ovde u gradu Meksiko – Tenočtitlan u starom sedištu vlade, tekpan Atsakoalko, Čalmekapan i Siuatepek, Tlakočkalko, tu gde su došli da svoje zemlju i da svežu kose (ostvare vojničku slavu) tu među sitom i trskom, u rumorenju plave vode, tu (su napravili) četiri kalpuljija, i oni su se uzdigli nad svim ostalim koji su bili meksički.«

Tu, dakle, kao središnje kalpuljije razaznajemo tlakaptepanečki, čalmekčki, siuatekpanečki i tlakočkalkački. Dva od ova četiri kalpuljija već poznajemo kao središnje, pa, prema tome i »astečke«, u Astlanu. Preostala dva astečka kalpuljija bila su onda najverovatnije Čalman i Siuatekpan, a dva meksička koja su nam nedostajala morala su biti Jopiko i Iskitlan. Tako možemo dati i grafički prikaz podela na sedam kalpuljija u Astlanu. (Slika 2)

Čak i geografski položaj šest od ovih sedam kalpuljija možemo lako odrediti, jer, osim položaja četiri centralna kalpuljija u Tenočtitlanu, zna se da su Jopiko i njegov bog Ksipe (*Xipe*) bili na istoku, a Uitsnauak na jugu. Dakle, ostaje nesiguran samo položaj Iskitlana.

Pored Asteka i Meksika u Astlanu je živela još jedna etnička grupa, grupa Kuešteka (*cuexteca*), odnosno, Uastecka (*huastecas*).

Moguće je da je Jopiko uastečkog porekla, ali to ne znamo pouzdano. Na tu pomisao nas navode kultovi Šipea i Tlasolteotl (*Tlazolteotl*), vezani za ovaj kalpulji. Bilo kako bilo, za nas je u ovom času najvažnija podela na četiri unutrašnja i tri spoljašnja kalpuljija, koji su, sem toga što su imali veoma neujednačen društveni status, bili i različitog etničkog porekla. U početku su četiri unutrašnja, odnosno, astečka kalpuljija očigledno imala daleko veći ugled od spoljašnjih meksičkih. Ovi su, verovatno, bili prihvaćeni samo da bi pružili izvesnu vojnu zaštitu astečkim vladarima. Zanimljivo je da se istovetno društveno uređenje zapaža danas u Milpa Alti, gde četiri središnje gradske četvrti imaju veći ugled od ostale tri, smeštene na nekoliko stotina metara udaljenosti od njih. Tu, takođe,

postoji i izvesna podela funkcija u ceremonijama između ove dve grupe četvrti. Veliki praznik Milpa Alte, 15. avgust, organizuju i pripremaju samo članovi četiri centralne četvrti, a članovi ostale tri učestvuju samo kao posmatrači. Tri spoljašnje četvrti, pak, organizuju svaka svoj praznik i pozivaju prijatelje iz centralnih četvrti. Sada bi valjalo ponovo se setiti istorije astečko-meksičkih seoba. Videli smo kako se Uicilopočtli, poglavar kalpuljija Uicnauak koji je činila grupa Mešika, sukobio sa gospodom Malinalšoč, poglavarem astečkog kalpuljija zvanog Čalman. U istom razdoblju zbiva se nešto što mnogi izvori naročito naglašavaju: u dogovoru sa svojim sveštenicima i vodima, Uicilopočtli izgovara sledeće istorijske reči:

(nauatl, str. 202)

Od sada se više ne zovete »asteci«; dajem vam novo ime i sada ste »Mešici«.

Izgleda da je potom, za vreme takozvanog »hodočašća« naroda, izbila neka vrsta revolucije u kojoj su astečki kalpuljiji izgubili prevlast, a nametnuli su se kalpuljiji naroda »mexitiin«.

Tako stižemo do tačke u kojoj nas do sada prikupljeni podaci upućuju da pristupimo objašnjenju unutrašnjih borbi naroda u seobi, na osnovu teorije o dvojnog vodstvu. Ali upravo tu moramo biti veoma oprezni. Izgleda nam logično smatrati vođu Mešika najvišim autoritetom u spoljašnjem sistemu, a njegovog ženskog suparnika, Malinalšoč, vrhovnim autoritetom unutrašnjeg sistema. Na isti način moglo bi se prići i podeli funkcija između četiri astečka kalpuljija, zadužena za unutrašnju organizaciju naroda (zakonodavstvo, unutrašnji ceremonijal, unutrašnja društvena kontrola itd) i tri meksička kalpuljija zadužena za spoljnu organizaciju (ratovi, poslanstva itd). Međutim, stvar nije tako jednostavna. Pre svega, kasnije u meksičkoj vojsci nalazimo zvanja dvojice najviših vojnih starešina, *tlakatekatl* i *tlakočkalkatl*. Ova dva zvanja pripadala su, razume se, glavama astečkih kalpuljija, Tlakatekpan ili Tlakateko i Tlakočkalko. Sem toga, ne čini se verovatnim da su četiri astečka kalpuljija u svojim spoljnim aktivnostima pa, prema tome, i u odbrani teritorije bila potpuno zavisna od meksičkih. Najverovatnije je da su samo dva od četiri centralna kalpuljija bila zadužena za unutrašnji sistem, a ta dva su mogla biti Siuatekpan i Čalman. Ostalih pet kalpuljija, dva astečka i tri meksička, bavili su se verovatno spoljnim sistemom, te, stoga, bili zaduženi i za najvažnije pitanje u tom okviru – rat. Kasnije ćemo izneti prilično siguran dokaz za ovu pretpostavku. Sem toga, već možemo videti na slici 2 da se u samom centru zapravo nalaze samo dva kalpuljija, Siuatekpan i Čalman. Nesumnjivo je da unutrašnje borbe traju još i kad je narod u Čapultepeku opkoljen neprijateljem, a čini se da se i prvobitno uređenje održalo sve do trenutka kada je meksičko-astečki narod počeo da naseljava Tenočtitlan i njegovu okolinu. Kalpulji Čalman, koji je jedno vreme bio odvojen od ostalih, izgleda da se ponovo prisajedinjuje nakon neuspelog pokušaja svog vođa Kopolila, Malinalšočinog sina, da sruši Uicilopočtlija ili njegovog svešte-

nika Kuautlekeckija (*Cuauhtlequetzqui*) u blizini Capultepeka. Tako vidimo kako se ponovo javljaju kao centralna četiri astečka kalpuljija u tek osnovanom Tenočtitlanu. Tri meksička kalpuljija su se, po svemu sudeći, nastanila oko njih, po naseljima Mešikalcinko, Uitsilopočko i Istakalo (*Mexicaltzinco*, *Huitzilopocho*, *Iztacalo*). Međutim, kada je nakon sto godina mali narod postao velika sila Anauaka, izvršene su značajne promene u društvenoj organizaciji pa, prema tome, i u organizaciji kalpuljija. Najvažnije je da razumemo karakter podele na sedam delova, koja je od suštinskog značaja za Meksike i sva ostala plemena. Naime, u velikom delu istorije indijanskih naroda Anauaka nalazimo naziv Čikomostok (*Chicomoztoc*) – »sedam pećina«, za oblast u kojoj počinje istorijsko postojanje njihovih predaka.

VII In metlaccan xexeloliztli

Začudujuće je da podela na deset delova, koja je, kako se čini, bila veoma značajna za Mešike, nije privukla veću pažnju zapadnih autora, tako naviknutih na decimalni sistem vlastite kulture.

Mendosin Kodeks na izvanredan način ilustruje ovaj organizacioni princip prikazom podele grada na četiri dela između deset tenočkih vođa, osnivača Tenočtitlana. Zanimljivo je da na tom crtežu četiri dela nisu prikazana kao četiri kvadrata, kako bi se mogla podeliti cela velika slika koja predstavlja grad, već kao četiri trougla formirana dijagonalama povučenim u velikom kvadratu. Tako je *tla'cuilo* Mendosimog Kodeksa prikazao delove prema idealističnoj predstavi koja se nije baš sasvim slagala sa stvarnošću. Vidimo dalje u jednom od tih delova, verovatno u delu zvanom Mojotla i okrenutom zapadu, četiri glavara od kojih je jedan u središtu a trojica iza njega. Ostala tri dela imaju samo po dvojicu. Imena svih tih vođa su sledeća:

1. U Mojotlanu: Tenuć, Oselopan, Tetsineu i Šokojol (*Tenuch, Ocelopan, Tetzineuh, Xocoyol*); 3. U Atsakoalku: Šomimitl i Auešolj (*Xomimitl, Ahuexoll*); 4. U Kuepopanu: Kuapan i Akasitli (*Cuapan, Acacihlli*).

Šest od ovih deset glavara, odnosno, Tenuć, Oselopan, Ksijukake, Ksomimitl, Auešotl i Akasitli takođe pripadaju grupi osnivača. Stranice Mendosinog Kodeksa odnose se na vreme posle osnivanja, kada četiri osnivača verovatno više nisu bila živa, a na njihovim mestima su bila odve pomenuta četvorica. Četiri nestala osnivača mogli su biti: Tesakatetl, Kuautleketski, Ašoloua i Koasiuatli (*Tezacatetl, Cuauhtlequetzqui, Axolohua, Coacihuatl*).

Zanimljivo je da Tesosomok na dva mesta umesto deset pominje trinaest osnivača. Na njegovoj listi javlja se i Šiukake (*Xiuhcayque*), jedan od *teomama*, koga nema na Čimalpainovoj listi desetorice. Možda bismo razliku između ova dva autora mogli objasniti time što jedan uzima u obzir i tri spoljašnje četvrti sa njihovim glavarima, a drugi ne, ali pouzdan odgovor još ne možemo dati.

Za Okselopana (*Ocelopan*), Šiukakea i Šomimitla (*Xomimitl*) znamo da su bili *teomame* i nalazimo ih u tri različite grupacije. To sugerise mogućnost da je svaka grupacija imala po jednog *teomamu*, budući da ih ukupno bilo četvorica.

Ima još mnogih drugih primera podele na deset, Tesosomok pominje jednu takvu podelu u Askaposalku. Siuakoatl Tlakajelel posle pada tekpanečkog režima zauzima deset poseda. Mešička vojska je nekoliko puta bila predvođena desetoricom visokih vojnih vojnih starešina.

B. GRUPE

U organizaciji grupa delimično prepoznamo one principe koje smo našli kod institucija.

X Omentin titlantin, itd.

Izgleda da su mešički izaslanici uvek išli u grupama od po dve osobe. Kada je trebalo okupiti vojsku iz celog carstva išla su najčešće četvorica, od kojih dvojica u Teskoko i Tlakopan, a druga dvojica, verovatno, u mešički *cemanahuatl* sektor (vidi sliku 1). Jednom prilikom, kada su se sazivali vazali za rat protiv Teloloapana, pošlo je čak deset izaslanika.

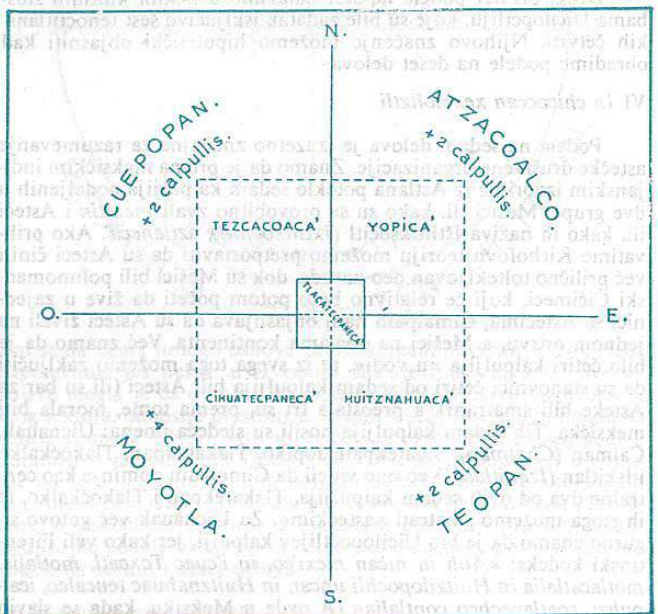
XI In Centlamantin yoaquizque'

Imali su nekoliko vrsta vojnih formacija. Osnovnu mešičku vojnu jedinicu činila su, po svemu sudeći, četiri *telpopochtina* (*telpopochtlin*) ili mlada regruta i jedan iskusni vojnik kao njihov zapovednik. Ovaj je obično bio neki kuačik ili otomilt (*cuachic, otomilt*) ili, pak, član neke druge odabrane trupe. Bilo je i odreda od po 100, 200 i 8.000 ratnika. Neki hroničari spominju i jedinice od po 400 ratnika, što nam se čini sasvim prihvatljivo ako zamislimo četiri odreda sa po 100 ljudi. Sem toga, dvadeset ovakvih jedinica dalo bi »vojnu diviziju« od 8.000 ljudi.

XII Civilne divizije u okviru kalpuljija ili tlašlakaljija

1. Centecpanpixcayote

U svakom kalpuljiju bilo je nekoliko grupa od po dvadeset porodica sa svojim glavarima zvanim sentekpanpiške (*centecpanpixque*). Oni su bili tradicionalne vođe najnižeg reda. Okupljali su članove svoje grupe, odnosno, glave porodica koje su ovoj pripadale, za obavljanje poljskih radova, ceremonijalnih i drugih zadataka, te, verovatno, i za rat. Pre nekoliko meseci mi je jedan prijatelj, doktor Tom Suidema, skrenuo pažnju na jedan dokument koji se čuva u biblioteci Meksičkog nacionalnog muzeja pod brojem 377. Naslov mu je »Stanovništvo Tlaškale u XVI veku«. U ovom popisu stanovnika s početka kolonijalnog doba pominju se svi kalpuljiji i tlašlakaljiji na teritoriji Tlaškale, sa svojim unutrašnjim podelama, vođima i njihovim zamenicima. Ono što od svega toga nas trenutno zanima jeste to što se jasno vidi da su podele na sentekpanpiškajotle bile potpuno idealistične, jer gotovo nikad jedan sentekpanpiški nema tačno dvadeset glava porodica pod svojom upravom. Broj sentekpanpiškajotle u jednom kalpuljiju varira između 14 i 39, u drugom, između 32 i 69, u trećem, između 23 i 39, itd.

2. etecpanpixcayotl

U sponemutom popisu stanovnika Tlaškale navode se i tzv. etekpanpiški (*etecpanpixque*) ili glavari šezdeset porodica. Moguće je da su iste takve grupe postojale i u Tenočtitlanu, ali to ne znamo pouzdano.

3. nauhtecpanpixcayotl

U istom popisu stanovnika Tlaškale pominju se i izvesni nauhtekpanpiški (*nauhtecpanpixque*) kao poglavari osamdeset porodica. Ni za njih ne znamo pouzdano da su postojali u Tenočtitlanu, ali je i to moguće.

4. macuiltepanpixcayotl

U popisima stanovništva Tlaškale najčešće nalazimo *macuiltepanpiške* (*macuiltepanpixque*) ili glavare sto porodica, za koje pouzdano znamo da su postojali i u Tenočtitlanu. Izlišno je naglašavati da je u ovom, kao i u prethodna dva slučaja, broj sadržan u zvanju poglavara apsolutno idealističan te da odgovara zbilji samo u smislu relativne veličine. Kako se čini, ovi *macuiltepanpiški* su bili neposredno potčinjeni kalpuljeku (*Calpullec*), tradicionalnom poglavaru kalpuljija.

Izgleda nam najverovatnije da su etekpanpiški i nauhtekpanpiški imali samo neke specifične funkcije vezane za posebne okolnosti u kojima je taj broj ljudi bio potreban.

XIII Poređenja i zaključci

Do sada smo prikazali dvanaest mešičkih organizatorskih principa, ne u nameri da sačinimo iscrpnu listu, već da damo uvod u studiju osnovne misli anauačkog vladarskog naroda pre 1521. godine, a u vezi s unutrašnjim uređenjem njihovog društvenog života.

Upoređujući ove različite organizatorske principe dolazimo do nekih korisnih zaključaka. Pre svega, uvidamo neke od osnovnih ideja o organizaciji koje su daleko važnije od numeričkih sistema podela. Vidimo tako, na primer, da se tokom čitave evolucije meksičkih političkih i društvenih institucija održava funkcionalna podela na unutrašnju i spoljnu vlast. Razmotrimo ovo malo podrobnije:

Po našoj pretpostavci, dva kalpuljija u Astlanu – Siuatekpan i Čalman – bavila su se vladarskim poslovima u unutrašnjem sistemu. Ostalih pet su, prema tome, bili potčinjeni vodima spoljnog sistema i, kao glavnima među njima, vojnim starešinama. Izgleda da su u to doba unutrašnji glavari bili gotovo uvek žene, zbog čega se mnogo kasnije unutrašnji poglavar Tenočtitlana zvao *siuakoatl* ili *ženski konsort*. Moguće je da Uicilopočtliju i njegovim sveštenicima, koji su želeli čvrsto da vladaju mišlju naroda, nije odviše dopalo da unutrašnje vrhovno starešinstvo pripadne nekome ko nije iz istog kalpuljija, odnosno Uicnauaku, pa su, po suzbijanju Malinalšocine opozicije, ponovo učvrstili vlast u ličnosti Kojolšauki iz svog kalpuljija. Međutim dolazi do novog sukoba, sada u samom Uicnauakovom kalpuljiju. No, sistem se i ovoga puta održao. Privlači pažnju podatak da u doba procvata Tenočtitlana jedna žena po imenu Ilankuejtli (*Ylancuejtli*) ima velikog uticaja na vlast. Tek pošto je u Tenočtitlanu potpuno preovladao militaristički element, tlatoani Akamapichtli (*Acamapichtli*) baca u zasenak svoju takozvanu »suprugu« Ilankuejtli. Skloni smo da sumnjamo da je Ilankuejtli zaista bila Akamapichtlijeva žena; mnogo je verovatnije da je ona zapravo bila siuakoatl. U početku je raspored kalpuljija u Tenočtitlanu sasvim odgovarao prikazu na slici 2. Sada ćemo pokušati da analiziramo reforme koje su se morale sprovesti pre nego što se učvrstilo stanje kakvo nalazimo na slici 3. Upoređujući ova dva rasporeda zaključujemo da se moralo raditi o dve reforme, od kojih je samo prva donela korenite promene.

Budući da je u vreme Osvajanja glavni Uicilopočtlijev hram bio u kalpuljiju Tlakateko, neosporno je da su izvršene neke promene. Sudeći po samom nazivu Tlakateko ili Tlakatekpan (vladareva palata) može se pretpostaviti da je ispravna u ovom kalpuljiju bio vrhovni spoljni vođa, odnosno, poglavar petorice spoljnih vođa. Iz istog razloga pretpostavljamo da je vrhovni starešina unutrašnjeg sistema bio iz kalpuljija zvanog Siuatekpan (gospodaričina palata). Već smo videli da su Mešici, ljudi izrazitog vojničkog duha, uspeali da se nametnu Astecima i da degradiraju njihov društveni status. No, izgleda nam moguće da su se neki njihovi potomci infiltrirali u kalpulji Tlakatekpan i domogli se najviše spoljne vlasti. Ako pri tom imamo na umu da je Uicilopočtli bio središte i vodeća sila kosmičkog ustrojstva Petog Sunca, jasno je da je Mešicima sasvim odgovaralo da kalpulji vrhovnog vojnog starešine postave u centar. Međutim, Uicilopočtli im je i dalje ostao kalpuliteot (*calpuliteot*), bog kalpuljija Uicnauak. U međuvremenu je ovaj mešički kalpulji već zamenio astečki Čalman u južnom centru. Središnja tačka Tlakatekpana podudarila se u novom rasporedu sa mestom na kome se nalaze četiri grupacije, tako da je sada svaki član Tlakatekpana mogao da bira kojoj od njih želi da pripadne. U ovom novom položaju Uicnauak je, najverovatnije, predstavljao celu južnu grupaciju Teopan, pa je sasvim moguće da je Uicilopočtli pripadao dvama kalpuljijima. Novi centralni kalpulji bio je, po svemu sudeći, kalpulji »zloglasnih careva« (*hue'hueintin tlahtoque*). Znamo da su u vreme osvajanja *siuakoatl* i *uej tlatoani* poticali iz istog kalpuljija Tlakateka, te iz iste porodice *tlazopipitlin-a*. Ali kada je već kalpulji Tlakateko ili, po novom imenu, Teokaltitlan bio podeljen na četiri grupacije, *siuakoatl* je mogla, kao i pre, da pripada takođe Mojtli, te glavnom kalpuljiju unutar te grupacije, odnosno, Siuatekpanu. No, ima i drugih sličnosti s prošlošću. U pet centralnih kalpuljija nalazili su se svi veliki i važni hramovi Tenočtitlana, pa zbog toga pretpostavljamo da su oni imali relativno veliki broj verskih dužnosti. Od preostalih deset kalpuljija četiri su bila u zoni *siuakoatl*, a tri puta po dva kalpuljija u ostale tri grupacije. Uz malo mašte možemo ovde opet prepoznati prvobitni astlanski sistem sa četiri centralna i tri okolna kalpuljija; jedina je razlika u tome što su svaki od tri spoljna kalpuljija podeljeni na dva, pa tako dobijamo šest »spoljnih« kalpuljija. Moguće je da se to stvarno i dogodilo kada je porastao uticaj Mešika. Jedan od dokaza za tu pretpostavku nalazimo u Ramiresovom Kodeksu i u Duranovoj knjizi. Ova dva izvora ukazuju na to da se svake godine u službu Uicilopočtlija ulazili mladići iz upravo ovih šest kalpuljija. S druge strane, originalni sistem prepoznajemo i u podeli cele imperije na četiri dela u kombinaciji sa trojnom podelom na Meksiko, Teskoko i Tlakopan. Po idealističnoj političkoj slici Meksika carstvo je pokrivalo ceo svet, *Samanauatl* (*Cemanahuatl*) (= ceo krug). Jasno je da se ovakvim poimanjem nisu mogli staviti tri društvene grupe izvan apsolutnog kruga, već su one morale biti unutar njega. Tako imamo četiri dela koji pokrivaju zemlju, svaki sa svojim vrhovnim meksičkim vođom. Osim toga, tu su i tri vojske sa trojicom vrhovnih starešina: meksička vojska sa Tlakatekuitlijem na čelu, koji odgovara za dva južna sektora, akolučka vojska pod vodstvom teskočkog tlatoanija, koja kontroliše severoistočni sektor i tekpanečka

vojska sa tlakopanskim tlatoanijem na čelu, koja kontroliše severozapadni sektor. Dakle, opet imamo zbir $4+3=7$. Da uz ceo ovaj idealistični sistem Mešici nikad u svojoj praksi nisu gubili mudrost jasno pokazuje mapa stvarnog geografskog položaja Meksika. Mešičke vođe su držale pod svojom kontrolom sve do Meksičke doline do Verakrusa i Sakatoljana, a na jugu sve do Gvatemale. Za Teskoko je ostalo dobro parče od doline do severne obale, a za Tlakopan samo maleni deo Masauakana. Imajući sve ovo u vidu, sumnjivo je da su se tolika osvajanja izvodila samo na dva južna sektora, a tako malo njih u slabom Tlakopan. Ali, šta bismo drugo mogli očekivati ako je meksički Tlakatekučtli vrhovni vođa sve tri vojske?

Mešička dominacija je impresivna na svim poljima. Proces je počeo da se razvija pod siuakoatlom Tlakajeletcin, koji je vrlo mudro znao da iskoristi stare sisteme i vešto ih prilagodi mešičkim interesima. Dobru ilustraciju suštine čitavog meksičkog uređenja nalazimo u raskošnoj ceremoniji inauguracije novog Uicilopočtlijevog hrama, pod vladavinom uej tlatoanija Auisocina (*Auicizotzin*) i siuakoatla Tlakajeletsina II (*Tlacajeletzin*), sina čuvenog istoimenog siuakoatla koji je vodio Mešike u ratu protiv Ackapocalka.

Spektakl inauguracije Uicilopočtlijevog hrama sa žrtvovanjem brojnih ratnih zarobljenika imao je za mešičke vlasti osim religioznog značenja i veliku političku važnost. Oni su želeli do maksimuma da iskoriste priliku da ostave utisak na poglavare suparničkih država (Mičoakan i druge). Pozivali su ih da prisustvuju svečanosti i dali im počasna mesta u Siuatekpanovom hramu, odakle su mogli lepo da posmatraju ceremoniju koja je polazila od njih i kretala se ka istoku. U četvrti Jopiko žrtvovan je Nesualpilji (*Nezahualpilji*), teskočki tlatoani i njegovi pomoćnici, u Tlakateku je isto učinjeno sa Auitsotlom, Tlakajeletlom i njihovim pomoćnicima, a u četvrti Uitsnauak žrtvovan je tlakopanski tlatoani. Po svemu sudeći su tri vojske, među kojima i mešička podeljena u dva dela prema odgovarajućim sektorima, demonstrirale svoju upečatljivu snagu ispred sedišta unutrašnje vlasti, Siuatekpana.

Možemo se upitati nije li i organizacija *poćteka* (*Pochteca*) ili trgovaca sledila isti princip, jer se na nekim mestima govori o četiri hrama u kojima su ovi vršili svoje obrede, dok se negde opet pominju šest potirki (*chicuacen petlame*) ili šest stolaca trgovačkih zapovednika.

Ovaj tako postojan dvojni vladalački princip, sem kao žensko-muška suprotnost, bio je kod Mešika tumačen i kao spoljno-unutrašnja suprotnost. Kao nekoliko poslednjih primera pomenimo način na koji su kolonizatori slati u današnju državu Gerero. Posle sloma Teloapana, Alautslana i Ostomana, vlada Auitsotla (*Ahuizotl*) poslala je devet hiljada oženjenih kolonizatora u tu oblast. Ove su vodili 90 *tecne'negue'-a* (jedan na svakih 100 porodica!), a za njihovu vladu u novoj zemlji naimenovano je 20 principala sa poseda Istakalko, Popotlan, Koatlajaukan i Akolnauak, odnosno iz predgrada Tenočtitlana. Dakle, da ponovimo: glavari spoljnih grupa bili su zaduženi za spolje aktivnosti.

Poslednji primer nalazimo u delovanju uej tlatoanija Motekusome Šokojocina u vreme njegovih osvajanja. Zašto je ovaj vladalac po svaku cenu hteo da izbegne Kortesovu posetu Tenočtitlanu? Između ostalog, verovatno zbog toga što nije želeo da Španci zalaze u unutrašnju sferu meksičkog uređenja. Španci ništa od toga nisu razumeli i verovali su da će moći da vladaju celom zemljom držeći u zarobljeništvu samo jednog uej tlatoanija. Za sve spoljne provincije metod konkistadora funkcionisao je prilično dobro i ove oblasti su bile mirne. Ali u samoj prestonici bio je *siuakoatl* koji je slobodno mogao da vrši svoju unutrašnju vlast te da u samom srcu imperije, Tenočtitlanu, pokrene rat.

Sada je vreme da pažnju usmerimo na jedan od najtežih problema, a to je odnos između podela na dvadeset i svih ostalih. Pre nego što budemo mogli da pristupimo rešenju ovog problema, moramo videti šta znače termini *kalpulji* i *tlašikalji* o kojima se toliko raspravljalo. Savremeni autori uglavnom smatraju da je tlašikalji deo kalpuljija. Otkuda izvode ovakav zaključak nije baš sasvim jasno, ali verovatno tako misle zbog velikog broja imena »četvrti« koje se pominju u Tenočtitlanu i ograničenog broja kalpulko (*calpulco*), odnosno kalpuljijjskih hramova. Pre svega, moramo uočiti da se tumačenje ovih autora ne slaže sa nekim dobrim starim izvorima. Proučavajući istoriju formiranja nekoliko indijanskih naroda i gradova dolazimo do hipoteze koju, kao i sve prethodne, iznosimo s izvesnom rezervom. Poznato je, naime, da je stanovništvo velikog dela sela i gradova iz vremena dolaska Španaca bilo sačinjeno od različitih etničkih grupa. Sve ove grupe nisu se naselile istovremeno. Nekad su se oni što su dolazili kasnije mirno priključivali, a nekad bi se snažno nametnuli uspostavljajući vazalni odnos. Primer za prvi slučaj nalazimo u šest toltečkih teskočkih četvrti, među kojima je i jedna astečka. Torkemada nam daje primer Kaućinanka (*Cauhchinanco*) gde su zajedno živeli Otomi iz četvrti Tlašpan i Mešici i Akoluaci iz četvrti Tlatokan. Čimalpain i toltečko-ćičimečka istorija daju nam još mnogo drugih primera. Ta nova vrsta udruživanja vršila se, verovatno, i u Tenočtitlanu. Jer, ni ogroman rast tog grada ni kolonizaciji, ni ekspanziju

meksičkog administrativnog aparata ne bi bilo moguće ostvariti u tako kratkom vremenu usključivo prirodni porastom stanovništva. Grupe koje su se doseljavale u Tenochtitlan svakako su za to morale da dobiju odobrenje vlade. Moguće je da su, da bi dobili to odobrenje, morali da prihvate položaj *tepanpuk* (*tepanpuk* «) ili »ljudi koji pripadaju vlasti«. Izgleda takođe moguće da su oni formirali nove četvrti bez hramova, pridružujući se istovremeno jednom od petnaest kalpulka. Možda su tlašilakliji bili upravo te četvrti. U tom slučaju izgleda sasvim moguće da oni nisu posedovali vlastite zemlje ili da su, u najboljem slučaju, imali samo male vrtove. Jedan spis Saagunovih informatora nam sugerira drugu teoriju, koja, ne mora biti u suprotnosti sa prethodnom pretpostavkom, već je čak može i upotrijebiti. Opisujući ceremoniju *tecualo*, na kojoj se, kao neka vrsta pričešća, je Uicilopočtlijev lik napravljen od kukuruza i blitve, informatori vele:

nauatl, str. 219)

svake godine ga jedu ponovo, u jednoj godini jedu ga dva tlašilaklijija, i starci iz dva kalpuljija.

U ovakvom tekstu privlači pažnju podatak da su indijanski informatori koristili gramatičku množinu govoreći o tlašilaklijijima, a množinu za živa bića (životinje ili ljude) govoreći o kalpuljijima. To može da znači da se tlašilakliji odnosi jednostavno na četvrt kao skup kuća, a reč *kalpulji* na njene stanovnike koji čine društvenu grupu. U slučaju da je tako čini se savim logična i prva pretpostavka da četvrt bez kalpulka može biti samo tlašilakliji.

Ako se sada vratimo na problem podele na dvadeset, više nas ne plaši u tolikoj mjeri slaba podudarnost između lista od dvadeset i od petnaest kalpuljija. Teorijski jedna četvrt može imati tri ili četiri različita imena: 1. ime kalpulka, 2. ime društvene grupe ili članova kalpuljija, 3. ime skupa kuća koje pripadaju jednom kalpulku i u kojima živi samo jedna društvena grupa (tlašilakliji) 4. geografsko ime mesta na kome se nalazi kalpulko, ili kalpulji ili tlašilakliji.

Kako su Španci, bez obzira na sve to, koristili samo naziv »četvrt«, možemo zamisliti kolike su tu bile mogućnosti pometnje. Stoga ne treba previše da nas brine ta lista »četvrti«; za nas je bitno saznanje da je postojala podjela na dvadeset društvenih jedinica, od kojih je svaka imala specifične dužnosti, koje su, najverovatnije, bile neposredno vezane za religiozni kalendar.

mit o rođenju uicilopočtlija

Uicilopočtlija Mešike neizmerno poštovaše; znano im beše njegovo poreklo i početak što ovako zbori:

U Koatepeku (Coatepec), put Tule, beše stanište, gde dane provodi žena po imenu Koatlíkue (Coatlícué). Beše majka 400 Surijana i među njima sestra njihova po imenu Kojolšauki (Coyolxauhqui).

A Koatlíkue tamo isposnica beše, čišćenje, to joj dužnost beše, takvo beše njeno pokajanje, u Koatepeku, na planini zmijskoj i jednom,

dok je čistila Koatlíkue, spusti se na nju pernata ptica, k'o lopat od peradi najfinije. Prihvati je Koatlíkue i na svoje grudi privi.

Čim sa čišćenjem završi, zaviri u nedra svoja, gde beše pticu stavila, ali trag joj ne vide.

Od tog trenu Koatlíkue zanese.

Čim videše blagosloveno stanje majke svoje, svih 400 Surijana ljuti prozboriše:

„Ko li to uradi?”

ko je trudnu ostavi?”

„Taj nam uvredu nanese, čast nam oduze”;

A njihova sestra Kojolšauki reče:

„Braćo, ona nas obeščasti,

ubiti treba našu majku,

i čudo što u utrobi nosi.

Ko to začu u nedrima njenim?”

Poslednjih godina pred osvajanje smanjio se uticaj kalpuljija na političkom planu usled mera koje je zaveo Motekusoma Šokojcin. Ovaj *uej tlaotani* imao je jasne apolitičke težnje; ni kod jednog od njegovih prethodnika *siuakoatl* nije tako očigledno bio potisnut u drugi plan. Izgleda da je on želeo da završi Uicilopočtlijevo delo, usmereno na apsolutnu vlast spoljnog starešinstva. Zato Motekusoma nije bio previše naklonjen kalpuljijima, koji su činili osnovu stare podele. On je pokušao da upravlja Tenochtitlanom kroz prostu administrativnu podelu na četiri grupacije. Jedan od prvih njegovih koraka bila je zamena svih tradicionalnih poglavara kalpuljija za principale, koji su za njega bili mnogo tešnje vezani. Tako je veoma suzio i uticaj *siuakoatla*. No, s druge strane, naišao je na veoma jaku opoziciju, jer, po svemu sudeći, narod nije rado prihvatao ove nove ideje. A kada ga još, nešto kasnije, nije branio od spoljne opasnosti pokušavajući se direktno meša u unutrašnje stvari prestonice, sam narod ga je kamenovao.

Posle svega ovoga možemo od nekih čitalaca očekivati da kažu: »Dobro, sve je to zanimljivo, ali čemu može poslužiti?« A mi na to moramo da kažemo da još uvek služi samo da onoga ko proučava naušku kulturu uvede u mešički društveni sistem. Smatramo da je značaj poznavanja ovog sistema za dalje proučavanje neosporan. U suprotnom ne bismo mogli upoznati ni privredu, ni zakone, ni filozofiju, niti bilo koji drugi vid života Meksika. Cela filozofska misao *teotl* i duhovno ustrojstvo ovog naroda, te sve ostale sfere njihovog života koje smo obradili u drugim publikacijama, dobijaju ovako jasnije obrise i veću dubinu. Sada je već manje teško shvatiti relativnu toleranciju meksičkog režima; u njegovom fleksibilnom uređenju bilo koja društvena grupa mogla se lako priključiti, a da to ne izazove nikakvu društveno-političku pometnju. Ako različite manifestacije astečke kulture povežemo sa njihovim društvenim sistemom, dobićemo daleko pozitivnije rezultate. Ponavljamo; ovde smo učinili tek prvi skroman korak. Značajan poduhvat bio bi, recimo, povezivanje ovde dobijenih rezultata sa celokupnim filozofskim sistemom ili religioznom misliju u vezi sa smerom vetrova, pet sunaca itd. Drugi važan poduhvat bio bi iscrpna analiza unutrašnjeg funkcionisanja jednog kalpuljija ili tlašilaklijija.

Dakle, pozivamo kolege: *ma momachtin ihuan ma tla'cuilocan!*

(»Principios organizadores de los Mexicanos. una introducción al estudio del sistema interno del veprim Azteca« Por Rudolf van Zantwijk. ESTUDIOS DE CULTURA NAHUATL Vol. IV. UNAM, Mexico, 1963. str. 187-222 — uz neznatna skraćivanja.)

Sa španskog: Danica Moreno

Kad to saznade Koatlíkue uplašila se i rastuži mnogo.

Ali sin njen Uicilopočtli, što u nedrima njenim začu beše, tešio ju je govoreći:

„Ne boj se, ja znam šta mi je činiti.”

Čuvši reči sina svog, Koatlíkue osta utešena, umiri se njeno srce.

U to, njih 400 Surijana skupiše se rad' dogovora